

Universiteit
Leiden
The Netherlands

**Boekbespreking : Zijden Draad: China en Nederland sinds 1600,
Mostert T., Campen J. van, Uitgeverij Vantilt, 2015**

Poel, R.H.M. van der

Citation

Poel, R. H. M. van der. (2016). Boekbespreking : Zijden Draad: China en Nederland sinds 1600, Mostert T., Campen J. van, Uitgeverij Vantilt, 2015. *Aziatische Kunst: Publication Of The Asian Art Society In The Netherlands*, 46(1), 53-58. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/38623>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/38623>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

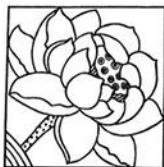

Jaargang 46, Nr. 1, maart 2016

AZIATISCHE KUNST

Uitgave van
de Vereniging van Vrienden
der Aziatische Kunst

AZIATISCHE KUNST

Publication of the Asian Art Society in the Netherlands

De Vereniging van Vrienden der Aziatische Kunst (VVAK) is opgericht in 1918 met het doel grotere bekendheid te geven aan de kunst van Azië, de belangstelling ervoor te stimuleren en de wetenschapsbeoefening op dit gebied te bevorderen. De Vereniging werkt samen met soortgelijke verenigingen in binnen- en buitenland.

In de loop der jaren heeft zij een veelzijdige collectie kunstvoorwerpen bijeengebracht, die internationale bekendheid geniet. De verzameling, die voortdurend wordt uitgebreid, is in bruikleen bij het Rijksmuseum in Amsterdam en vormt daar het hoofdbestanddeel van de afdeling Aziatische Kunst.

De Vereniging organiseert lezingen, bijeenkomsten op specifieke gebieden van Aziatische kunst, tentoonstellingen en excursies. Ook geeft de VVAK het tijdschrift *Aziatische Kunst* en een *Nieuwsbrief* uit. Gegevens hierover worden vermeld op de website www.vvak.nl.

46^e jaargang, Nr. 1
maart 2016

ISSN
0921 - 657X

REDACTIE

J. van Campen, I. van Coevorden,
M. Fitski, A.A. Ślącza,
W.A. Southworth, E. Uitzinger,
E. Kamstra (bladmanager)

REDACTIEADRES

Aziatische Kunst - p/a Rijksmuseum
Afdeling Aziatische Kunst
Postbus 74888
1070 DN Amsterdam

VORMGEVING

G.J. Slagter, Groningen

LITHOGRAFIE & DRUK

Drukkerij Tienkamp, Groningen

Leden van de Vereniging van Vrienden der Aziatische Kunst kunnen bij het secretariaat extra exemplaren bestellen voor 12,50 per stuk (excl. portokosten).

Het Bestuur van de Vereniging van Vrienden der Aziatische Kunst is niet aansprakelijk voor de inhoud van de advertenties.

Schoonheidsbeleving

De VVAK werd in 1918 opgericht door een groep mensen die 'pseudowetenschappelijk en amateuristisch' te werk ging; met de opvatting dat 'zogenaamde exotische kunst vanuit een puur esthetisch perspectief' kon worden gewaardeerd. Voor de antropoloog De Josselin de Jong was dit destijds onaanvaardbaar, aangezien dit ten koste zou gaan van de wetenschappelijke volkenkunde. In het eerste artikel ontvouwt Rudolf Effert de weerstand van deze polemist.

Wordt kunst vereenzelvigd met schoonheid in het 17^e-eeuwse stilleven van Willem Claesz Heda? Op dit schilderij vormde de diepe, ronde schaal met de veelkoppige hydra voor Lucy Jarman een mysterieus object; het hydramotief is vandaag de dag nog niet ontrafeld.

Verder komen aan bod in dit nummer de bekoring van de Japanse schrijfdoos, de verrukking over de Chinese waterdruppelaars, moderne porselein ontwerpen die ter ere van het 400-jarig Arita porselein werden ontwikkeld, alsook de meterslange doek waarin de geest van Vessantara huist.

Er is geen messcherpe polemiek nodig om vast te stellen dat kunst verwondert, verbindt en emotie losmaakt.

Inhoud

- 3 J.P.B. de Josselin de Jong - etnologie versus schoonheidsbeleving
Rudolf Effert
- 11 Heda's Hydra - *Lucy Jarman*
- 19 De schrijfdoos *Bidsprinkhaan* van Uematsu Hōbi - *Jan Dees*
- 28 Een meterslange doek met de Vessantara Jātaka - *Marijke Klokke*
- 41 Ceramic water droppers in the collection of the Princessehof
Eva Stroeber
- 50 Wisseling in het Paviljoen: 1616 / arita japan - *Menno Fitski*
- 53 Boekbespreking: *Zijden Draad - China en Nederland sinds 1600*
Rosalien van der Poel

Afb. cover: *Small vessel in the shape of a hunchbacked man, stoneware, decorated with iron oxide (detail), Thailand, late 15th or early 16th century, Museum het Princessehof, GMP 1947-001, see also p. 47*

Rosalien van der Poel

BOEKBESPREKING

ZIJDEN DRAAD - CHINA EN NEDERLAND SINDS 1600

In de Landenreeks van de afdeling Geschiedenis van het Rijksmuseum verscheen in november 2015 *Zijden Draad*, een dik en rijk geïllustreerd boek met 196 illustraties in kleur en zwart-wit. Dit boek, geschreven door historicus Tristan Mostert en kunsthistoricus Jan van Campen, beschrijft aan de hand van voorwerpen uit de collectie van het Rijksmuseum het gedeelde verleden van Nederland en China vanaf 1600. *Zijden Draad* is eveneens in het Engels verschenen met de titel *Silk Thread*.

Samenspel

'Samen een boek schrijven is inspirerend, maar niet per se eenvoudig', zo lezen we in het dankwoord achterin het boek. In *Zijden Draad* krijgen de geschiedkundige wetenswaardigheden over de 'buitenproportionele inspanningen om tot rechtstreekse handelscontacten met China te komen' (lees: militaire aspecten van conflicten tussen VOC en lokale Chinese krijgsheren of die uit Taiwan en Indonesië, ter zee en op het land), het vakgebied van Tristan Mostert, een evenredig groot aandeel als 'de geschiedenis van de Nederlandse appreciatie van Chinese kunst', het werkdomein van Jan van Campen.² Deze appreciatie komt vooraleerst tot uiting in de bewaarde objecten zelf. Verder is hierover informatie bekend via archief- en literatuuronderzoek en af te leiden uit Nederlandse meesterwerken die veelvuldig 'rariteiten' en 'exotisch' Chinees porselein in Nederlandse interieurs laten zien.

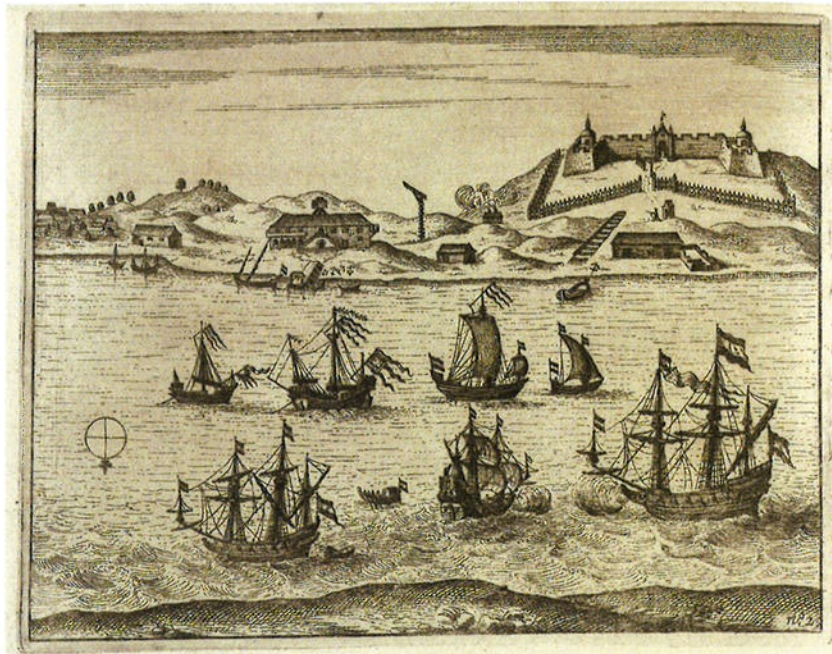
Dat Mostert en Van Campen er een lezenswaardig boek van hebben kunnen maken, zonder dat er sprake is van twee hinderlijk verschillende handschriften, is bewonderenswaardig. Goede tekstuele overgangen tussen paragrafen werken als handige *sign posts* en een enkele *cliffhanger* op het einde van een hoofdstuk zorgt ervoor dat de lezer nieuwsgierig de bladzijde omslaat voor het volgende hoofdstuk.

Een derde scribent, Chen Lüsheng, adjunct-directeur van het Nationaal Museum van de Volksrepubliek China, is verantwoordelijk voor het voorwoord van *Zijden Draad*. Chen geeft in grote stappen en in grote woorden de eeuwenoude verhoudingen tussen China en Nederland weer. Hij leidt de lezer tekstueel rond door het Aziatische paviljoen en de Eregalerij van het Rijksmuseum en ontpopt zich aan het einde van het voorwoord tot een heuse fan van 'de roemrijke periode in de Hollandse geschiedenis waarbij het museum op een karakteristieke manier als een geschiedenisboek dient: het vertelt een verhaal en geeft cultuur door.'³

Confrontaties en fascinaties

De verwoede pogingen van de Nederlandse kooplieden om China te bereiken en er een handelspost te beginnen en de fascinatie in Nederland

Afb. 1
 Gezicht op Zeelandia
 in 1632, anoniem,
 prent, illustratie uit:
 S. van Rechteren,
*Journael, ghehouden
 door Zeyger van
 Rechteren op zyne
 gedane voyagie near
 Oost-Indien*, 16 x
 20,8 cm., Nederland,
 ca. 1644-1646,
 Rijksmuseum
 Amsterdam, inv.nr.
 RP-P-OB-75-470

voor de Chinese luxegoederen (onder andere porselein, thee, zijde, lakwerk) komen in *Zijden Draad* uitvoerig aan bod. *Zijden Draad* is aan de ene kant een boek over Chinese objecten; kunstvoorwerpen, informatieve documenten, en gebruiksvoorwerpen. Aan de andere kant verhaalt dit boek over de 'culturele ontmoeting' tussen Nederland en de China. Het vertelt chronologisch over de bezigheden en relaties van de Nederlanders in de zuidoostelijke Chinese kustprovincies Fujian en Guangdong, Hongkong en Macao, en, door voet aan de grond, later in Shanghai en Beijing. In de geschiedenis van Nederlands-Chinese betrekkingen kan de relatie Nederland-Taiwan, in die tijd nog Formosa geheten, niet ontbreken. De jaren 1624-62, toen de VOC op dit eiland vanuit Fort Zeelandia opereerde, worden dan ook letterlijk en figuurlijk uitgebreid in beeld gebracht (afb. 1). De Nederlands-Chinese confrontaties in Indonesië, in het bijzonder in vroeger Batavia, Borneo en Sumatra, is een gedeelde geschiedenis die uit de aard der zaak in dit boek terechte aandacht krijgt. De vaak ruwe voorvallen in deze geschiedenis contrasteert op intrigerende wijze met de Nederlandse fascinatie voor China en de prachtige voorwerpen die er vandaan kwamen. De negen hoofdstukken, aantrekkelijk doorspekt met unieke briefcitaten van ooggetuigen, dagboekfragmenten, en andere persoonlijke archiefdocumenten, volgen elkaar grotendeels chronologisch op. Hierbij valt op dat de 17^e en 18^e eeuw veel aandacht krijgen. In maar liefst zes hoofdstukken krijgt de lezer alle moois en alle gruwelen (waaronder de 'Chinezenmoord' van 1740 in Batavia) voortkomend uit de interacties tussen Nederlanders en Chinezen in die twee eeuwen, uitgebreid gepresenteerd. In deze jaren kenden de Nederlandse handelsbetrekkingen in Azië, in vergelijking met andere Westerse zeevarende naties, dan ook zijn weerga niet.

Perspectief

Zijden Draad is een *good read* voor iedereen die meer wil weten over de relatie tussen Nederland en China in een historisch perspectief. Enerzijds is deze geschiedkundige invalshoek interessant en wordt de gedeelde geschiedenis reuze knap verteld aan de hand van een breed scala aan kunstobjecten. Beide auteurs zijn goed bekend met de collectie van het Rijksmuseum, dat is wel duidelijk. Veel verschillende voorwerpen, die voor een groot deel vanaf de 19^e eeuw in de collectie van het Rijksmuseum zijn terechtgekomen, zorgen voor boeiende verhalen over de gevarieerde wederzijdse contacten. Verhalen, zo geven Mostert en Van Campen aan, die gefilterd zijn doordat zij ontstaan zijn 'door de omgang met Chinese voorwerpen die 400 jaar lang gekoesterd en verzameld zijn en uiteindelijk in het Rijksmuseum zouden belanden.'⁴ De producten van het contact tussen de twee landen, ook via de Chinese bevolking in Indonesië, waar de Nederlanders hun posten hadden, waren vormend voor het beeld dat men binnen én buiten Nederland van China had.

Anderzijds legt dit perspectief de auteurs ook een beperking op. De latere 20e eeuw ('Nederlanders in een woelig China') en de nog maar kort bestaande 21e eeuw ('Epiloog') komen er bekaaid af. Dat in *Zijden Draad* deze gouden historische en heroïsche tijden weer zo op het schild geheven worden, getuigt van een behoudende en veilige keuze. Jazeker, dié geschiedenis is immers nooit compleet verteld. Afhankelijk van de gekozen invalshoek, kunnen over eenzelfde tijdsperiode en over kunstobjecten altijd nieuwe verhalen verteld worden. Toch zou het spannend geweest zijn om meer eigentijdse 'culturele ontmoetingen', nieuw verworven objecten, en de jongere gedeelde geschiedenis uit deze twee laatste eeuwen meer ruimte te geven dan nu het geval is. Het Rijksmuseum zou hiermee, de boeiende en informatieve geschiedenisverhalen aan de hand van Chinese kunstvoorwerpen ten spijt, een verrassender gezicht laten zien. Of, zoals Maarten Doorman (te) kritisch verwoordde in *de Volkskrant*: 'Een levende cultuur staat niet de hele tijd voor het eigen verleden te applaudiseren. Die gelooft in wat we op dit moment ondernemen en weet waarom we dat doen, wat we willen en wat anders zou moeten. Ook in de kunst.'⁵ *Zijden Draad* echter verschijnt in de Landenreeks, een boekenserie met een specifiek geschiedkundig concept. In dit kader is de gekozen invalshoek 100 procent legitiem.

Kritische eindredactie

Hopelijk vliegt dit boek de winkel uit zodat er snel een herdruk kan worden gemaakt. Maar niet voordat een eindredacteur de arendsogen over de tekst kan laten gaan. Behalve een paar onnodige typo's ('vereniginguit', 'beicht', 'ondervondevn'),⁶ een missende spatie ('huwelijk.Eveneens'),⁷ oude informatie in het notenapparaat⁸ en qua stijl soms zinnen die je twee keer moet lezen ('Nederland erkende de Volksrepubliek China als een van de eerste Europese naties'),⁹ wordt een aantal essentiële verwijzingen in de tekst naar circa 25 afbeeldingen node gemist.¹⁰ Juist afbeeldingen leveren naast citaten van ooggetuigen uit vroegere tijden, vaak ondersteunend visueel bewijsmateriaal. Meestal wordt in de tekst dan ook verwezen naar een afbeelding; het is mij

Afb. 2
 De spilpenning (scène
 uit het toneelstuk
*De spilpenning of
 de verkwistende
 vrouw* van Thomas
 Asselijn), Cornelis
 Troost, olieverf op
 paneel, 68,5 x 86 cm.,
 1741, Rijksmuseum
 Amsterdam, inv.nr.
 SK-A-4209

onduidelijk waarom dit soms niet gebeurt. Zonder een visuele analyse, maar vooral zonder verwijzing, staan de illustraties, hoe boeiend op zichzelf ook, soms jammerlijk los van de tekst en moet de lezer zelf de link leggen met de tekst.

Titel

Zijden Draad, de pakkende titel, had ik inhoudelijk iets meer terug willen zien. In dit boek prijken deze woorden louter op de boekomslag. Een goed verstaander brengt de op zichzelf poëtische titel natuurlijk direct in verband met de vroegste Nederlands-Chinese handel in Chinese zijde. In het hoofdstuk 'Op weg naar het overvloedigste land ter wereld' lezen we bijvoorbeeld: 'Zijde en zijden stoffen behoorden tot de belangrijkste handelsgoederen, en vanaf het prille begin probeerden de Nederlanders ze te kopen' en 'Zijde was in deze vroege periode waarschijnlijk meer nog dan porselein het product waarmee China geassocieerd werd.'¹¹ Ook op het 18^e-eeuwse schilderij 'De spilpenning' van Cornelis Troost springen, naast het porselein en Chinese beeldjes, de rollen zijde in het oog (afb. 2). Dit Chinese product is zonder twijfel een belangrijk handelsproduct geweest. De vraag is alleen of de titel van het boek niet aan ander belangrijk handelsproduct uit die tijd had kunnen refereren? Om thee en

porselein was het de Nederlandse handelshuizen in de 17e tot en met de 19e eeuw immers net zo te doen, of misschien wel méér (afb. 3). Waarom de keuze op zijde is gevallen voor de titel is een vraag die bij mij overbleef na lezing van het boek. Gezien de militaire schermutselingen tussen de Nederlanders en Chinezen in de loop van de geschiedenis, en blijvend in dezelfde poëtische sferen, zou *Ruwe Zijde* de lading iets meer gedekt hebben.

Al met al is *Zijden Draad* een interessant en lezenswaardig boek, vol waardevolle informatie over het gedeelde verleden tussen Nederland en China, waarbij wederzijdse kansen en belangen op velerlei gebied, een rode draad zijn en blijven in deze boeiende betrekkingen.

Afb. 3
 Het keuren van thee
 door de handelaren
 van de VOC, anoniem,
 papier, dekverf,
 31,3 x 25 cm., China,
 ca. 1770, Rijksmuseum
 Amsterdam, inv.nr.
 NG-1981-12-B

- Rosalien van der Poel is kunsthistorica. Zij hoopt in 2016 haar proefschrift over 18^e- en 19^e-eeuwse Chinese exportschilderkunst in Nederlandse collecties af te ronden. Daarnaast is zij research associate bij het Nationaal Museum van Wereldculturen en werkt zij als Chef Kabinet bij de Universiteit Leiden. In 2017 coördineert zij de activiteiten in het kader van het Leidse 'Aziëjaar' die door de universiteit, in samenwerking met diverse (culturele) partners in Leiden, georganiseerd worden.
- Tristan Mostert en Jan van Campen, *Zijden Draad / Silk Thread* Rijksmuseum Amsterdam en Uitg. Vantilt Nijmegen, 2015, 248 pagina's, 196 illustraties, full colour, gebonden.
ISBN 9789460042294. € 24,50

NOTEN

- 1 p. 241.
- 2 p. 19.
- 3 p. 13.
- 4 p. 17.
- 5 *de Volkskrant*, Sir Edmund, 9 januari 2016, 24-5. Maarten Doorman is schrijver, filosoof en recensent voor *de Volkskrant*. Zijn artikel is een deel uit *De navel van Daphne*, zijn boek over kunst dat vanaf half januari in de winkel ligt.
- 6 Resp. p. 19, p. 63, p. 101.
- 7 p. 161.
- 8 p. 117: noot 6.
- 9 p. 228.
- 10 Afb. 4.6, 4.13, 5.5, 5.6, 6.3, 7.4, 7.5, 7.19, 7.20, 8.9 t/m 8.16, 9.9, 9.11, 9.13 t/m 9.15, 10.1.
- 11 p. 39.

Titus
de
Jong

Sumi
€

www
visendejong
nl

